joni ülesandeid teostasid. Nende seas oli ka päriselanikest preestreid ja tõlke, näit. eestlane Johannes Virumaalt ja leedulane Philipp. Mõlemad surid märtrisurma. Ka 2 ristitud liivlast lasksid end ennemini surmata, kui et nad ristiusu oleksid salanud, ja liivlaste pealik Kaupo jäi kristlaseks oma surmani lahinguväljal. Need näited tõestavad, et vaimulik töö asjatuks ei jäänud. Loomulikult ei saa eitada ka teisi tõsiasju: tuli ja mõõk mängisid paganate usustpöörmises suurt osa, veristel maadevaldamistel oli tihti eesmärgiks ainult väline kristianiseerimine, Balti rahvad kaotasid oma politilise iseseisvuse. Kohati sattusid nad rõhuva surve alla ja õppisid siis tundma rohkem uue võimu varjukülgi kui selle õnnistust. Teisest küljest lõpetasid sakslased sisesõjad ja välisvaenlaste kallaletungid. Hoolimata mõnest liivlaste ja ka lätlaste vastuhakkamisest näib A. siiski lõpuks suutnud olevat nende seas teatud poolehoidu saavutada. Sest kui liivlased ja lätlased a. 1221 Taani valitsuse alla pidid sattuma, olid nad selle vastu.

Ainult peaasju A.-i ajaloost on võimalik siinkohal mainida. A. 1201 asutas ta Riia turu, tulevase linna, mille elanikele ta Wisby saksa linnaõiguse andis ja mille kaubandust ta privileegidega edendas. Riiga määras ta ka oma piisk. asukoha (1202), kuna ta terve Liivimaa neitsi Maarjale pühendas. Umbes a. 1202 asutas A.-i abiline Dietrich, vist küll A.-i algatusel, mõõgavendade vaimuliku rüütliordu. 1205 asutati Dünamünde tsistertslaste klooster. Maal pani A. maksma läänimaade süsteemi, kuna ta saksa rüütlitele saksi lääniõiguse põhjal maid vasallkondadeks andis. Mõõgavendade meister, nagu muidugi ka A., jagas maid vasallkondadena ka liivlaste pealikele, kuid erilise lääniõiguse järgi, mis saksa rüütlite omast erines. Liivlaste pealiku Kaupo saatis A. a. 1203 ühes munk Dietrichiga ka paavsti juurde Rooma, loomulikult politilise eesmärgiga. Liivlaste maa-ala alistamine oli 1206. a. lõpetatud, ja a. 1207 sai A. ta riigivürstina Saksa kuningalt lääniks. Ühe kolmandiku loovutas ta ordu nõudel viimasele. Venelaste mõjuvõim lõunas murti, Kukanoisi vürst pidi pagema, Gerzike vürst oli sunnitud A.-i vasalliks hakkama (1209). Lätlased ühinesid vabatahtlikult sakslasiga, et kaitset leida naabrite rõhumise eest. Tolova lätlased, kes seni pihkvalasile olid maksu maksnud, olid pealegi juba viimaste poolt kristianiseeritud. Liivlased ja lätlased suurendasid nüüdsest peale A.-i võimuvahendeid, sõjakäikudest eestlaste, leedulaste ja venelaste vastu osa võttes. A. kasutas nimelt vastolusid maa pärisrahvaste vahel, samuti ka võimsa semgallide pealiku Vesthardi abi, ehk küll viimane pagan oli, enda huvides. Ta võis politikuna vahest ka laiduväärt olla.

Pettumusedki ei jäänud tulemata. Ordu taotles iseseisvust. Piiskop ja meister palusid a. 1210 paavsti nende tüli lahendada. Ning nüüd piiras Innocentius III A.-i mõjuvõimu lätlaste ja liivlaste maadega: kõik tulevased valdamised pidid mõõgavennad Riia piiskopist sõltumatult omama. Igatahes jäi A.-ile ppiisk. õigus — uuesti võidetavaile maile piiskoppe määrata: kuid need pidid tema kõrval iseseisvad võimukandjad olema. Sellega oli ühtlasele riiklikule kujunemisele takistus loodud, paavst võis aga vastolusid mitme maaisanda vahel oma huvides kasutada, ilma et mõni neist Roomale üleliia võimsaks oleks saanud.

Tõeline kriis tekkis eestlaste alistamisel, kes alatasa liivlaste ja lätlaste maad ähvardasid ja kelle allaheitmine lõpuks ka A.-ile näis ainuke kaitsevahend. 1211.—17. a. võideti Sakala, Rotala, Lääne-(Wiek) ja Järvamaa, Novgorodi ja Pihkva vahelesegamisist hoolimata. Kuid Ugaunia ning Põhja- ja Ida-Eestimaa olid veel vabad, ja venelaste poolt, kes sakslaste edasiliikumise tõttu Eestimaal olid rahutuks läinud, ähvardus uus pealetung: nii muutus a. 1218 A.-i seisukord meeleheitlikuks. Bremeni ppiisk. sulges nimelt Lüübeki sadama, et A.-it sundida endale alistuma, nii et kriitilisel silmapilgul ristisõdijate juurdevool lakkas. Nüüd pidi A. Taani kun. Waldemarilt abi paluma, kes 1219 Tallinna (Lindanisa) ja selle ümbruse vallutas, kuid ka Sakalat ja Ugauniat endale nõudis. Kuna A. paavsti ja keisri juures asjata nende nõudmiste vastu kaitset otsis, langes ordu temast ära, ja A. pidi nüüd Waldemari ülemvõimu tunnustama mitte ainult Eesti-, vaid ka terve Liivimaa üle. Ainsa eeltingimusena läks A.-il korda maksma panna nõue, et enne lõplikku otsustamist kõik tema vaimulikud ja vasallid, Riia kodanikud ja lätlased ning liivlased pidid selle lepingu heaks kiitma. Kõik need keeldusid aga taanlaste võimu tunnustamast; riiglased ajasid isegi 1221 sinna jõudnud kun. foogti minema. Võib olla, et just sel ajal A. Riia linnale õiguse loovutas endale rae linna omavalitsuse-organina valida. — Üldine meeleolu oli siis taanlaste vastu, ja viimaste seisukord Eesti- ning äsja vallutatud Saaremaal oli A.-i õnneks nii kindluseta, et nad sakslaste toetuseta ei suutnud end maksma panna. Sellepärast loobusid nad jällegi Liivi- ja Lätimaast, tunnustasid A.-i venna Hermanni Eestimaa piiskopiks Lihulas ja sõlmisid 1222. a. sakslasiga kaitselepingu. Kuid a. 1223 süttis suur eestlaste vastuhakkamine. Saare-, Harju-, Viru- ja Järvamaa vabanesid; Viljandi, Tartu, Otepää